

Наталія ТАРАНОВА
*кандидат географічних наук,
доцент кафедри географії та методики її навчання
ТНПУ ім. В. Гнатюка*

ПОЛЬОВА ПРАКТИКА «СЕЗОННІ СПОСТЕРЕЖЕННЯ В ПРИРОДІ» ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ГЕОГРАФІВ

Основною метою практики є вироблення у студентів умінь і навичок ведення довготривалих натурних спостережень у різних природних умовах. Серед основних завдань:

- регулярні метеорологічні вимірювання (температура, відносна вологість, атмосферний тиск, напрям і швидкість вітру, тривалість сонячного сйява, кількість опадів, характер хмарності);
- гідрологічні дослідження (визначення температури води, рівня, швидкості течії, характеристика льодового режиму, фіксація змін водності впродовж сезону);
- геоморфологічний аналіз (виявлення активних екзогенних процесів, сезонні особливості рельєфоутворення, вплив кліматичних факторів на ерозійні процеси та ґрунтоутворення);
- фенологічний моніторинг (спостереження за річними циклами розвитку рослинності, терміни цвітіння та плодоношення, сезонні явища у тваринному світі, переліт птахів, зимівля тварин).

Практика тривала упродовж трьох сезонів 2024-2025 навчального року й була структурована на три блоки: осінній, зимовий і весняний.

Локації проведення – територія університету, околиці м. Тернополя, перша тераса р. Серет, акваторія Тернопільського ставу, Кутківецький ліс, с. Петриків.

Інструментарій – психрометр Ассмана, анеметри чашковий і крильчастий, термометри різних модифікацій, барометр-анероїд, гідрометричні прилади, польові щоденники та GPS-навігатори.

Форма організації – групові та індивідуальні завдання, систематичне ведення щоденників спостережень, камеральна обробка з використанням методів статистики та графічного аналізу.

Осінні метеорологічні спостереження. Метеорологічні умови осені 2024 р. у м. Тернопіль (за матеріалами студентського звіту з польової практики). У вересні 2024 р. спостерігався контрастний характер погодних умов. На початку місяця середньодобові температури досягали +25...+27 °С, однак після 7 вересня відбулося різке зниження до +14-16 °С. У середині місяця (13-16 вересня) зафіксовані найбільші опади (до 30 мм за добу), що супроводжувалися високою вологістю

(80-90 %) і посиленням вітру до 30–35 км/год. Наприкінці місяця (29-30 вересня) відбулося друге похолодання з опадами, коли температура знизилася до +8-10 °С. Таким чином, вересень став перехідним місяцем від літнього тепла до осінньої прохолоди.

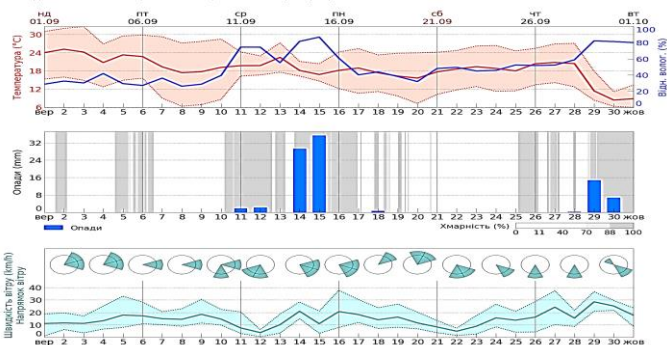

Рис. 1. Метеорологічні умови у м. Тернопіль у вересні 2024 р. (за звітом з польової практики): температура і відносна вологість повітря, опади, хмарність, швидкість та напрямок вітру

Рис. 2. Студенти-географи під час польової практики на набережній Тернопільського ставу (вересень 2024 р.)

Погода у жовтні була типовою для осіннього періоду, але відзначалася підвищеною нестабільністю. У першій декаді температура коливалася в межах +12-18 °С, проте після 15 жовтня відбулося її поступове зниження до +8-12 °С, а наприкінці місяця зафіксовані нічні заморозки. Найбільші опади випали 4-6 жовтня (до 20 мм), тоді як

решта місяця характеризувалася переважно помірними або слабкими дощами. Вологість залишалася високою (70-90 %), а середня швидкість вітру становила 15-25 км/год із західною та північно-західною компонентою. Отже, жовтень виявився дощовим і холоднішим порівняно з вереснем, відображаючи перехід до пізньої осені.

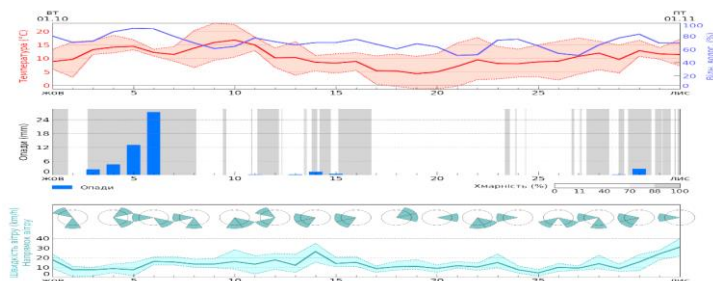

Рис. 3. Метеорологічні умови у м. Тернопіль у жовтні 2024 р. (за звітом з польової практики): температура і відносна вологість повітря, опади, хмарність, швидкість та напрямок вітру

Листопад ознаменував остаточний перехід до зимових умов. У першій декаді температура утримувалася на рівні +8-12 °С, у середині місяця знизилася до +3-6 °С, а наприкінці сягала 0 до -2 °С. Опади випадали нерівномірно, переважно у вигляді дощу та мряки, однак у другій половині місяця з'явилися випадки мокрого снігу (20-22 та 28-30 листопада). Вологість повітря підвищувалася до 90-100 %, що спричиняло утворення густих туманів. Середня швидкість вітру становила 20-30 км/год, а в останній декаді листопада фіксувалися сильні пориви понад 50 км/год. Таким чином, листопад був похмурим, вологим і вітряним, зі стійкими ознаками зимового сезону.

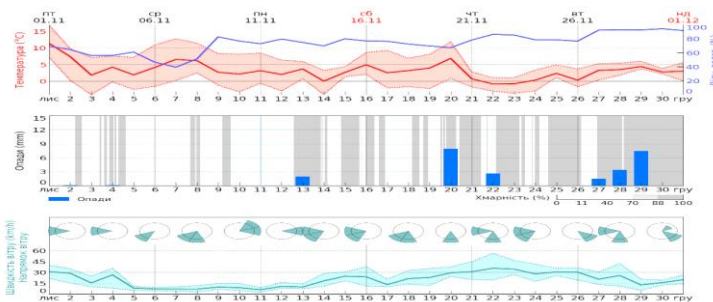
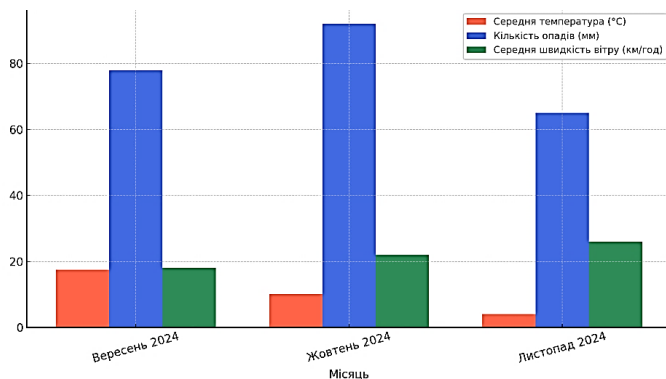

Рис. 4. Метеорологічні умови у м. Тернопіль у листопаді 2024 р. (за звітом з польової практики): температура і відносна вологість повітря, опади, хмарність, швидкість та напрямок вітру

Осінь 2024 року у м. Тернопіль мала динамічний і контрастний перебіг. Вересень вирізнявся різкими температурними перепадами та сильними зливами, жовтень – високою кількістю опадів і поступовим зниженням температур, тоді як листопад ознаменував остаточний перехід до зими з мінусовими температурами, високою вологістю та посиленням вітрового режиму. Такі умови вказують на тенденцію до зростання кліматичної мінливості в регіоні.

**Рис. 5. Порівняння метеопказників осені 2024 р. (м. Тернопіль)
(за звітом з польової практики)**

Порівняння метеопказників осінніх місяців 2024 року у м. Тернопіль демонструє чітко виражену сезонну динаміку та певні кліматичні аномалії.

Середня температура поступово знижувалася від +17,5 °C у вересні до +10,2 °C у жовтні та +4,1 °C у листопаді. Це свідчить про закономірний перехід від літньо-осінніх умов до зимових. Водночас темпи зниження температури були доволі різкими, особливо у другій половині жовтня та в листопаді.

Найбільша кількість опадів зафіксована у жовтні (92 мм), що перевищує вересневий показник (78 мм) і значно більше за листопадовий (65 мм). Така картина характерна для регіону, адже жовтень часто відзначається активною циклоном діяльністю. Водночас нерівномірний розподіл опадів по місяцях може свідчити про зростання кліматичної мінливості.

Середня швидкість вітру зростала від 18 км/год у вересні до 22 км/год у жовтні та 26 км/год у листопаді. Посилення вітрової активності наприкінці осені відповідає закономірностям переходу до зимового періоду та свідчить про збільшення впливу північно-західних повітряних мас.

Отже, осінь 2024 року у Тернополі характеризувалася різким спадом температури, значними опадами в жовтні та поступовим наростанням вітрового навантаження. Такі зміни підкреслюють контрастність сезону та посилюють актуальність систематичного моніторингу кліматичних процесів у регіоні.

Метеорологічні умови зими 2024-2025 рр. у м. Тернопіль (за звітом з польової практики). Грудень вирізнявся нестійким термічним режимом. Середньодобові температури коливалися в межах від -4°C до $+5^{\circ}\text{C}$, із частими відлигами у першій і третій декадах. У другій декаді спостерігалися короткочасні морози. Відносна вологість повітря залишалася високою (70-90 %), що спричинило переважання хмарної погоди. Кількість опадів була найбільшою серед зимових місяців: основні піки припадали на 8-12 грудня, коли добові суми досягали 10-12 мм. Середня швидкість вітру становила 18-22 км/год, переважали західні та північно-західні напрямки.

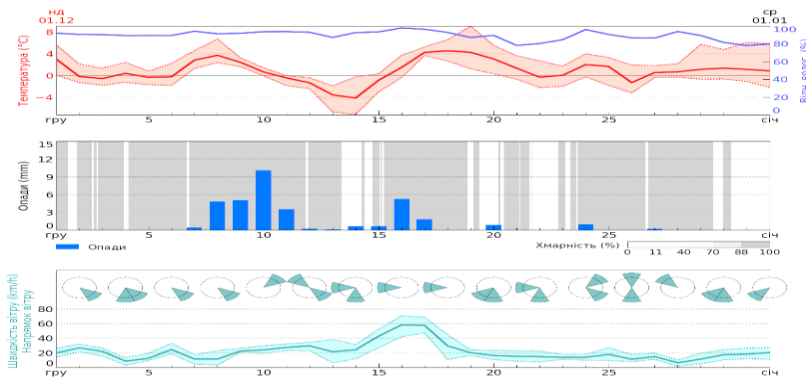

Рис. 6. Метеорологічні умови у м. Тернопіль у грудні 2024 р. (за звітом з польової практики): температура і відносна вологість повітря, опади, хмарність, швидкість та напрямок вітру

Січень відзначився дещо нижчими середніми температурами (-2 до $+3^{\circ}\text{C}$), проте стійкого морозного періоду не спостерігалось. Вологість повітря залишалася високою (80-90 %). Опади випадали переважно у вигляді мокрого снігу та дощу, їх інтенсивність була помірною (1-3 мм/добу). Вітровий режим був відносно спокійним: середня швидкість вітру – близько 15 км/год, з перевагою західних напрямків.

Лютий характеризувався значною мінливістю температурного режиму: від -5°C до $+5^{\circ}\text{C}$, із різкими перепадами наприкінці місяця. Відносна вологість коливалася в межах 75-90 %. Кількість опадів була невеликою, більшість днів відзначалася малою добовою кількістю (до

2-3 мм). Найбільший епізод опадів спостерігався наприкінці місяця (28 лютого). Середня швидкість вітру становила 20-25 км/год, у окремі дні пориви перевищували 35 км/год.

Зима 2024-2025 рр. у м. Тернопіль була аномально м'якою, з відсутністю тривалих морозних періодів і переважанням відлиг. Найбільше опадів випало у грудні, тоді як січень і лютий були порівняно сухими. Вітрова активність наростала наприкінці сезону, що відповідає закономірностям атмосферної циркуляції в перехідний період. У цілому зима характеризувалася підвищеною вологістю, нестійким сніговим покривом і підтверджує тенденцію до пом'якшення кліматичних умов та зростання кліматичної мінливості в регіоні.

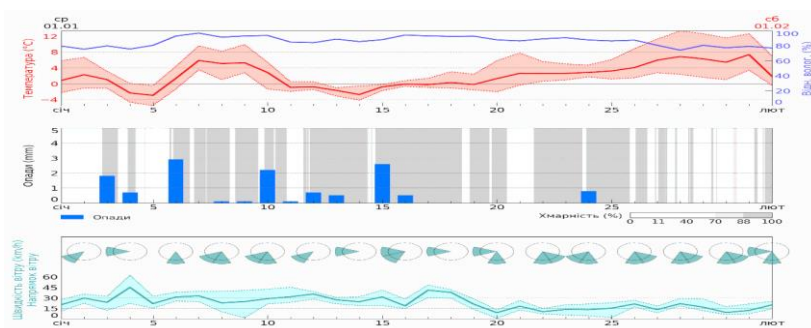

Рис. 7. Метеорологічні умови у м. Тернопіль у січні 2025 р. (за звітом з польової практики): температура і відносна вологість повітря, опади, хмарність, швидкість та напрямок вітру

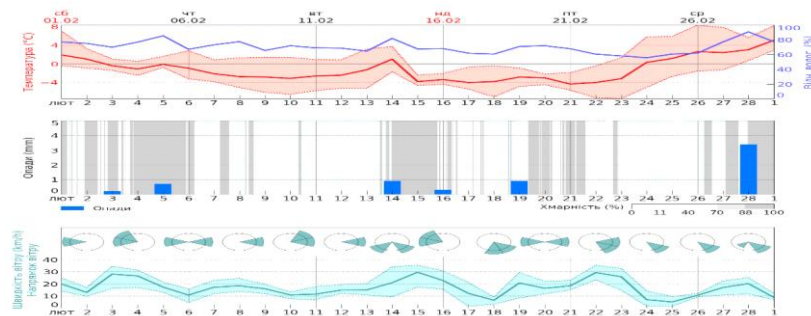

Рис. 8. Метеорологічні умови у м. Тернопіль у лютому 2025 р. (за звітом з польової практики): температура і відносна вологість повітря, опади, хмарність, швидкість та напрямок вітру

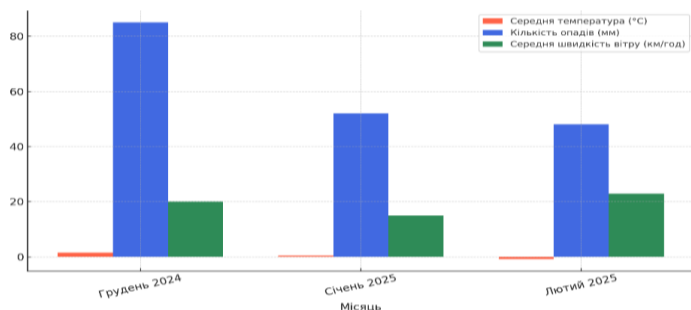

Рис. 9. Порівняння метеопоказників зими 2024/2025 рр. (м. Тернопіль) (за звітом з польової практики)

Порівняння метеопоказників зимових місяців 2024/2025 рр. у м. Тернопіль виявляє певні кліматичні закономірності та відхилення від класичного перебігу зими. Усі три місяці характеризувалися м'якими умовами. У грудні середня температура становила $+1,5^{\circ}\text{C}$, у січні – $+0,5^{\circ}\text{C}$, а в лютому знизилася до $-0,8^{\circ}\text{C}$. Це свідчить про відсутність тривалого морозного періоду та переважання відлиг, що є характерною ознакою сучасних зим в умовах глобального потепління.

Найбільш вологим місяцем виявився грудень із сумою опадів 85 мм. У січні кількість опадів зменшилася до 52 мм, а в лютому – до 48 мм. Таким чином, спостерігається тенденція до зниження зволоження у другій половині зими, при цьому значна частина опадів випадала у вигляді мокрого снігу або дощу.

У грудні середня швидкість вітру становила близько 20 км/год, у січні вона зменшилася до 15 км/год, проте в лютому зросла до 23 км/год. Це вказує на поступову активізацію циклогенезу наприкінці зими, що відповідає характерним синоптичним процесам для регіону.

Отже, зима 2024/2025 рр. у Тернополі була відносно теплою та вологою на початку сезону, з поступовим зменшенням кількості опадів і зростанням вітрової активності у лютому. Такі особливості підтверджують тенденції кліматичної мінливості та вказують на необхідність подальшого моніторингу сезонних змін.

Метеорологічні умови весни 2025 р. у м. Тернопіль (за звітом з польової практики): перший весняний місяць характеризувався нестійким термічним режимом. Середня місячна температура становила близько $+5...+6^{\circ}\text{C}$, що на $1-2^{\circ}\text{C}$ вище кліматичної норми. Упродовж місяця спостерігалися різкі коливання: від нічних заморозків (до -2°C) на початку березня до денних відлиг понад $+15^{\circ}\text{C}$ у другій половині. Відносна вологість залишалася високою (70–90 %), що сприяло частому утворенню туманів. Опади випадали

нерівномірно, з максимумом у середині місяця (до 6 мм/добу). Вітровий режим був досить активним, середня швидкість становила 18–20 км/год, з окремими поривами понад 30 км/год.

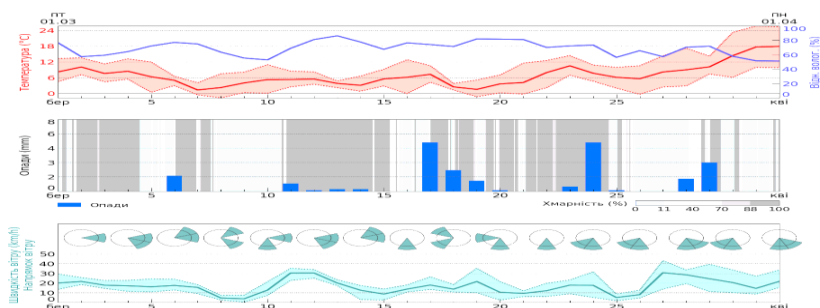

Рис. 10. Метеорологічні умови у м. Тернопіль у березні 2025 р. (за звітом з польової практики): температура і відносна вологість повітря, опади, хмарність, швидкість та напрямок вітру

Температурний фон у квітні істотно підвищився: середня місячна температура досягла +10...+11 °С, з окремими денними максимумами до +20 °С. Після перших теплих днів на початку квітня відзначався періодичний спад температури з поверненням заморозків уночі. Кількість опадів була значною (близько 65–70 мм за місяць), особливо у другій декаді, коли добові суми перевищували 10–15 мм. Вологість повітря трималася в межах 60–75 %, що сприяло активному розвитку хмарності. Вітри переважали помірні, середня швидкість знизилася до 15–18 км/год, з переважанням західних і північно-західних напрямків.

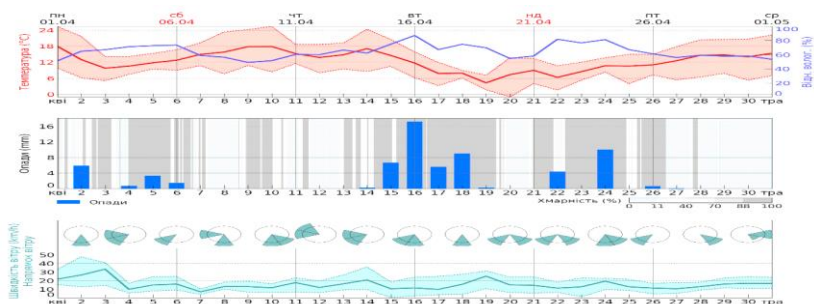

Рис. 11. Метеорологічні умови у м. Тернопіль у квітні 2025 р. (за звітом з польової практики): температура і відносна вологість повітря, опади, хмарність, швидкість та напрямок вітру

Останній місяць весни відзначався переходом до літнього режиму погоди. Середня температура становила близько $+15^{\circ}\text{C}$, а наприкінці місяця фіксувалися максимуми до $+25^{\circ}\text{C}$. Оподи мали зливовий характер, з найбільшою інтенсивністю у третій декаді (добові суми до 12–15 мм). Загальна кількість опадів за місяць перевищила 70 мм, що відповідає нормі. Вологість знизилася до 55–65 %, що відображає сезонне потепління. Середня швидкість вітру становила лише 12–14 км/год, тобто вітрова активність поступово зменшилася.

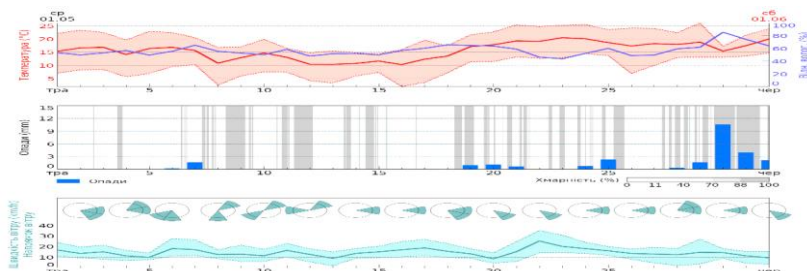

Рис. 12. Метеорологічні умови у м. Тернопіль у травні 2025 р. (за звітом з польової практики): температура і відносна вологість повітря, опади, хмарність, швидкість та напрямок вітру

Весна 2025 року у м. Тернопіль мала характерні риси перехідного сезону з поступовим підвищенням температури від $+6^{\circ}\text{C}$ у березні до $+15^{\circ}\text{C}$ у травні, зростанням частки зливових опадів та поступовим зменшенням вітрової активності. Водночас спостерігалися ознаки кліматичної мінливості: різкі температурні контрасти у березні, повернення заморозків у квітні та сильні локальні зливи наприкінці травня. У цілому сезон можна охарактеризувати як тепліший за норму, з достатнім зволоженням і поступовим переходом до літнього кліматичного режиму.

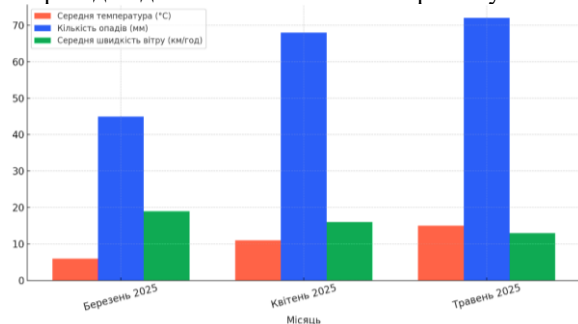

Рис. 13. Порівняння метеопказників весни 2025 року (м. Тернопіль) (за звітом з польової практики)

Порівняльний аналіз метеопказників весни 2025 року у м. Тернопіль свідчить про закономірну сезонну динаміку та водночас виявляє окремі особливості, що відображають кліматичну мінливість регіону. Спостерігається чітке й поступове підвищення середньої температури: від +6 °C у березні до +11 °C у квітні та +15 °C у травні. Така динаміка відповідає класичному перебігу весни в умовах помірного клімату, однак різкі перепади температури у березні (нічні заморозки та денне потепління) свідчать про нестабільність перехідного періоду.

Кількість опадів зростала впродовж усього сезону: 45 мм у березні, 68 мм у квітні, 72 мм у травні. Особливо характерним є збільшення інтенсивності дощів у травні, що часто супроводжувалося грозами. Це підтверджує загальну тенденцію до зростання кількості конвективних опадів у теплий період року.

Середня швидкість вітру поступово зменшувалася від 19 км/год у березні до 13 км/год у травні. Це є типовим для весняного сезону, коли внаслідок стабілізації синоптичних процесів зменшується роль сильних фронтальних явищ.

Таким чином, весна 2025 року у Тернополі характеризувалася поступовим наростанням тепла, збільшенням кількості опадів та послабленням вітрової активності. Водночас різкі температурні коливання на початку сезону й значні зливи наприкінці підтверджують прояви кліматичної мінливості.

Осінь 2024 р. характеризувалася поступовим зниженням температури з 16 °C у вересні до 5 °C у листопаді. Опади зростали у жовтні, а вітри посилювались наприкінці сезону. Цей період був типовим перехідним етапом від літа до зими з різкими температурними перепадами.

Зима 2024/2025 рр. показала нестійкість клімату: від -3 °C у січні до аномально високих +2 °C у лютому. Опади були відносно рівномірними, але спостерігалися значні перепади температур, від відлиг до сильних морозів. Посилений вітровий режим (максимум у січні – 22 км/год) вказує на активність циклонів.

Весна 2025 р. відзначалася закономірним підвищенням середньої температури від +6 °C у березні до +15 °C у травні. Одночасно зростала кількість опадів, з максимумом у травні (72 мм). Вітрова активність поступово зменшувалася, що є типовим для переходу до літнього сезону.

Загальна тенденція: спостерігається виражена кліматична мінливість, з аномально теплими періодами у вересні, лютому та травні. Це свідчить про посилення впливу глобальних кліматичних змін на регіональні умови.

**Рис. 14. Студенти під час польових досліджень
(за звітом з польової практики)**

**Рис. 15. Польовий етап практики: вимірювання атмосферних
параметрів студентами на території університету (за звітом з
польової практики)**

**Рис. 16. Завершальний етап польової практики: групове фото
студентів із метеоприладами на території ТНПУ ім. В. Гнатюка
(за звітом з польової практики)**

Польова практика «Сезонні спостереження в природі» довела свою важливість як складова професійної підготовки майбутніх географів.

Польова практика «Сезонні спостереження в природі» забезпечила студентам-географам набуття практичних умінь і аналітичних навичок, інтегрувала теоретичні знання з польовими дослідженнями та стала важливим чинником їхнього професійного становлення.

Наталія ФЛІНТА

*кандидат географічних наук,
доцент кафедри географії України і туризму
ТНПУ ім. В. Гнатюка*

Ірина МИХАЛЕВСЬКА

*директор Комунального підприємства
«Туристично-інформаційний центр міста Тернополя»*

ТУРИСТИЧНО-ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЦЕНТР МІСТА ТЕРНОПОЛЯ ЯК БАЗА ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З ТУРИЗМУ

Практична підготовка є невід'ємною складовою освітнього процесу, спрямованою на поглиблення та закріплення теоретичних знань, які студенти здобувають у рамках професійно-орієнтованих дисциплін підготовки фахівців з туризму. Концепція практичної підготовки майбутніх фахівців з туризму ґрунтується на комплексному підході до туристичного об'єкту, який розглядається не лише як джерело отримання необхідних знань, але й як середовище діяльності студента – майбутнього фахівця в галузі туризму. Процес проходження практики регулюється навчальною програмою, яка сприяє адаптації студентів до сучасних умов розвитку туристичної сфери. Структура та зміст практик поступово розширюють використання дослідницьких знань і навичок, набуті при вивченні базових дисциплін, та спрямовані на моделювання туристичного бізнесу в конкретних умовах і на конкретних територіях. Організація практик передбачає етапність у формуванні різних типів дослідницьких компетенцій – від базових до спеціальних. На початковому етапі студенти опановують загальні компетенції, тоді як на завершальному формуються спеціалізовані компетенції, які відображають специфічні аспекти професійної діяльності у сфері туризму. Тому однією з баз проведення практик для студентів спеціальності «Туризм та рекреація» обрано Туристично-інформаційний центр м. Тернополя, який був створений 27 вересня 2016 року з метою популяризації та розвитку туризму в Тернополі.